

MIRON RADU PARASCHIVESCU

Carte

CIVILIZAȚIA OCHIULUI

Nici vorbă că, într-o accepție foarte largă — și cronica noastră ar vrea să dea prin chiar titlul ei posibilitatea unor astfel de interpretări, cât mai deschise cu putință — nici vorbă, deci, că într-o asemenea accepție, ceea ce se poate citi într-o carte se poate citi și într-un film. Aș duce afirmația mai departe și, printr-o imagine mai extinsă, aș spune chiar că pentru ochiul nostru, dreptunghiul alb, acoperit cu litere tipărite, al unei cărți e și el un ecran potențial și în miniatură. Fiindcă nu ești cititor numai prin simplul fapt că știi să urmărești și să descifrezi un text; ci ești un bun cititor, un cititor util ție însuși în primul rînd, în măsura în care, dincolo de litera scrisă, vezi **semnul**, vreau să spun semnificația pe care un text scris ți-o propune. Orice adevărat cititor **pleacă** de la textul paginii, pentru ca să închipuie, să reconstituie, să construiască și să dea viață aceluia text, în imagini pe care el ni le sugerează numai, lăsîndu-ne pe noi să-l **vedem**. Ca să fiu și mai lămurit, am să spun că oricare cititor de literatură își construiește, pe măsură ce parcurge un text, imaginile pe care singur și le poate închipui, atît în ce privește personajele cărții, locul acțiunii, fazele ei, cit și (ceea ce mi se pare și mai important) ideile pe care cartea le propune, le enunță sau numai le schițează. A vedea idei, cum spunea regretatul și subtilul Camil Petrescu, asta va fi trebuind să însemneze : a da trup, culoare, formă, mișcare, unei abstracții ce se adresează aparent numai minții, numai creierului nostru.

Și aici cer îngăduința unei scurte paranteze, recurgînd la autoritatea unuia din tinerii savanți ai medicinei noastre, neurolog și psiholog, care nu ezita să-mi spună că ochiul, ochiul nostru cel de toate zilele (fiindcă noaptea, îndeobște, îl închidem sub pleoapă), nu este decît prelungirea vizibilă a creierului nostru, situat ceva mai sus și ceva mai ermetic închis. Așadar, între imaginea înregistrată de această prelungire a creierului nostru care e ochiul, și cea constituită, re-constituită sau pur și simplu inventată de materia cenușie și gînditoare care e creierul, diferența e mai mult una de grad, decît de natură.

Fiindcă nici cartea n-o citim cu ochiul ca să vedem numai literele dintr-însa, ci ca să proiectăm dincolo, pe ecranul nevăzut al minții, o lume vie, o plămuire de ima-

Două scene din filmul „Călugărița”

și ecran

gini, — după cum nici spectacolul cinematografic sau scenic nu-l urmărim numai ca să vedem imaginile ce se perindă pe ecranul de pînă, ci, evident, ca să le re-proiectăm într-o sinteză a minții într-o chintesență care, pînă la urmă, e o idee: ideea spectacolului —, sau, dacă vrei, ideile stîrnite în mintea noastră de un spectacol.

Și cu asta ajung la ceea ce mi se pare că e specificul artei cinematografice; anume, o lectură prin imagine. Chiar succesiunea scenelor și a secvențelor de pe ecran nu-mi mai pare acum a fi altceva decît succesiunea unor pagini ale unei cărți pe care le întorcem ca să citim ideile sau ideea fundamentală dintr-însa. Căci la urma urmelor, filmul nu e decît o ediție de mai largă, mult mai largă, și de rapidă circulație a unei cărți, pusă simultan sub ochii a mii sau chiar milioane de cititori-spectatori.

Toate astea mi le spuneam, în timp ce vedeam filmul, recent proiectat și pe ecranele noastre, după faimoasa carte a lui Diderot, „La religieuse”, devenită într-o traducere directă — poate cea mai directă — pe limba noastră, **Călugărița**.

Filmul acesta al lui Jacques Rivette s-a bucurat de un scandal ce l-a făcut cu ațita mai atrăgător pentru public, cu cît s-a întîmplat să fie interzis în patria lui, în Franța, care nu prea se sperie de orice, și nici prin prudenție nu păcătuiește. Dar se vede că realizarea lui plastică — asupra căreia regizorul a stăruit în chip cu totul laudabil, transformînd istoria într-o foarte frumoasă suită de tablouri — n-a acoperit, n-a înăbușit ideea fundamentală pe care autorul cărții și, după el, și cel al filmului a vrut să ne-o comunice. Adică protestul împotriva atentatului la libertatea conștiinței și a vieții oricărei făpturi omenești — și denunțarea acestui atentat.

Și succesul **Călugăriței** lui Diderot și a lui Jacques Rivette apare astfel, într-această lumină tare a confruntării principiilor, o bătălie pe care arta franceză a cîștigat-o încă o dată, de la enciclopediști și pînă astăzi. Luminile ecranului înfrîngînd astfel inerțiile dogmei, spiritul cărții biruind prin limbajul celei mai tinere, mai directe și mai eliberate dintre toate artele.